

Lärohandledning för

Litterära mästerverk genom tiderna – litteraturhistoria för gymnasieskolan

Av Michael Jay

Del 2: Om Litterära mästerverk genom tiderna och lärohandledningen

© Michael Jay, 2012

Materialet tillhör författaren och skyddas av lagen om upphovsrätt. Lärohandledningen får laddas ned fritt. Den får användas kostnadsfritt för verksamhet på gymnasieskolor och högskolor, även av skolor som inte har köpt *Litterära mästerverk genom tiderna*. Vid övrig användning, vänligen kontakta MJ Läromedel. Materialet får inte mångfaldigas i kommersiellt syfte utan författarens tillåtelse. Materialet får inte heller utan författarens tillåtelse läggas upp på andra internetsidor än förlaget MJ Läromedels hemsida.

MJ Läromedel
Tranebergsvägen 9
167 45 Bromma

08-53332557
0735-200402
www.mjlaromedel.se
michael@mjlaromedel.se

Del 2

Om *Litterära mästerverk genom tiderna* och lärarhandledningen

Kapitlet tar upp innehåll och struktur i *Litterära mästerverk genom tiderna* och lärarhandledningen. Vad är utmärkande för läroboken? Vad finns det för idéer bakom dispositionen? Hurdant är språket? Hur är uppgifter i lärarhandledningen strukturerade? Sådana frågor besvaras i kapitlet.

Grundläggande idéer bakom boken

Utöver att skriva boken efter planerade och faktiska bestämmelser i Gy 2011 har ett antal kriterier följts:

- stor bredd och mycket fördjupning
- förklara vad som gör verken bra och speciella: litterära egenheter, intressanta idéer och teman etc
- att förmedla det mänskliga i verken – det som handlar om oss såsom människor – så att eleverna berörs
- relativt mycket om klassisk litteratur utanför Europa och USA
- relativt mycket om litteratur från Norge, Danmark, Finland och Island
- rätt jämn fördelning mellan epoker, framför allt inte ha orimligt mycket om 1900-talslitteratur
- mycket citat som underlättar förklaringar av verken
- i viss mån vara personlig i språk och tonfall
- ett språk som ger eleverna känsla för gammal litteratur och som inte är för förenklat
- en traditionell disposition epokvis fast där respektive kapitel är anpassat efter epokens innehåll så variation och dynamik skapas (i stället för att varje kapitel/epok är uppdelat likadant)
- välgjorda inledningar till respektive kapitel, epok eller i vissa fall avsnitt som ger eleven en bra historisk, kulturell och litterär kontext
- En layout som hjälper eleven att ta åt sig innehållet
- att eleverna ska känna något speciellt i konfrontationen med historiens stora författare och verk

När det gäller gymnasiereformen kan man fastslå att skönlitteraturen har fått en utökad roll i ämnet svenska och att kunskapskraven blivit tydligare och därmed högre när det gäller de högsta betygen. Det stod klart rätt tidigt i utformningen av Gy 2011, d.v.s. under arbetet med reformen.

Det är framför allt i kursen *Svenska 3* som litteraturens roll har utökats. Där är det uppenbart. När det gäller skönlitteratur i ämnets syfte och mål samt centralt innehåll i kurs 1 och 2 finns det smärre skillnader i innehåll jämfört med den tidigare läroplanen, men den stora förändringen är att ämnesplanen för Gy 2011 är mycket tydligare. Förtydliganden är det som, åtminstone enligt mig, skiljer den nya ämnesplanen från den tidigare. Ett sådant förtydligande gäller litterära verkningsmedel (berättarteknik, stilmedel etc) som genom sin tydligare framtoning får en mer central roll. Men mest av allt har, enligt mig, kunskapskraven förtydligats. Kunskapskraven i respektive kurs preciserar de kunskaper som ska uppnås och anger den förmåga med vilken eleven kan förmedla dem (för att få adekvat betyg).

Kommentarer till punkterna ovan

Bredd. Jag har velat ge ett bredare urval ur den klassiska litteraturen än andra läroböcker. Dels har jag velat möjliggöra variation. Dels har jag saknat en del intressanta och betydelsefulla författare och verk i andra litteraturhistorier för gymnasiet, inte minst äldre utomeuropeisk litteratur, t.ex. Kalidasa, Tao Yuanming, bysantinsk diktning, arabisk, persisk, indisk och japansk medeltida poesi, Murasaki, den sjätte Dalai Lama, Basho, men också flera europeiska författare, såsom Lessing, Richardson, Novalis, Leopardi, Lermontov, Oehlenschläger, Fontane, Huysmans, Wedekind, von Knorring, Stella Kleve, Jacobsen, Vilhelm Krag, Eino Leino, Ernst Jünger, Joseph Roth, Andrej Belyj, Fernando Pessoa, Tom Kristensen. Ett och annat av ovanstående nämns i befintliga litteraturöversikter men oftast väldigt kortfattat.

Fördjupning. Bokens viktigaste ambition har varit att ge eleverna möjlighet att redan i läroboken kunna fördjupa sig i författarskap och verk. Det finns flera goda skäl för det. 1) Eleven bör vid fördjupningsuppgifter kunna komma en bit på vägen med hjälp av läroboken som ju alla elever har till hands. Fackböcker är långa och svåra, många litteraturvetenskapliga böcker kräver förkunskaper som gymnasieelever sällan besitter, uppslagsverk är ofta för allmänna i sina beskrivningar. 2) Det finns ett egenvärde med ett lite mer djupgående material. Elever behöver ständigt lära sig gå på djupet, att konfronteras med något längre förklaringar av ett fenomen – det är en övning för både livet och högre studier. Dessutom blir alltför förenklade framställningar ofta svårare att förstå eftersom det helt enkelt står för lite; en fyllig förklaring av något blir tvärtom klarare eftersom det inte finns en massa ”luckor” i det som förklaras. Därtill blir det som läggs fram mycket intressantare om läsaren får ordentligt perspektiv på det. 3) Läroboken bör leva upp till ämnesplanens krav: A) det innehåll om skönlitteratur som syfte, mål och centralt innehåll nämner, framför allt litteraturens förmåga att ge oss mänskligt och samhälleligt perspektiv på tillvaron samt litterära verknytningsmedel, och B) de höga krav som ställs i kunskapskraven – se mer om det längre fram. 4) Om en elev missar lektioner måste läroboken vara ett fullgott komplement till de klagörande tankar som behandlats.

Trots ett bitvis djupt innehåll med en del avancerade resonemang är texten inte direkt svår, så som en litteraturhistoria på akademisk nivå kan vara. Boken är givetvis skriven utifrån en gymnasieelevs perspektiv och kunskaper. Därför är bokens genomgångar klart metodiska, så att det ska vara lätt att följa resonemangen.

Eftersom avsikten är att visa och förklara storheten i och det intressanta med historiens litterära mästerverk, bl.a. litteraturens stora frågor om människan, har det varit nödvändigt att förklara åtskilliga saker utförligt så att det blir klart. Ibland innebär det ett krävande arbete för läsaren, men sådan är kunskapsinhämtningen liksom allt arbete.

Vad gör verk bra och speciella? Bredvid fördjupningsaspekten har den frågan varit av högsta vikt. Litteraturhistoriska översikter missar ofta det, kanske för att inte hamna i subjektiva smakomdömen. Det är synd. Särskilt gymnasieelever, vilka alla enligt lagen måste läsa om gammal skönlitteratur, måste få känslan att de sysslar med något högst speciellt; annars kan de känna att de ägnar sig åt rätt meningslöst gammalt skräp. Därför står det i *Litterära mästerverk genom tiderna* ibland explicit vad som gör verken bra och speciella; eller så är beskrivningen gjord så att man ska få känslan av att man läser om något stort. Det väcker förhoppningsvis nyfikenhet och

stimulerar läsaren. Det anser jag vara en stomme för ett lustfyllt lärande. Man kunde invända att sådana omdömen är subjektiva, men de flesta synpunkterna om vad som gör författare och verk bra är allmängods. Jag har bara förtydligat det på mitt eget lilla sätt. Dessutom har jag låtit i stort sett allt framstå som bra och speciellt. Det rör sig ändå om sådant som har överlevt tidens tand och som generationer av människor har ansett vara litterära mästerverk.

Vad som gör ett verk bra och speciellt kan vara litteraturhistorisk betydelse, förmågan att träffande fånga sin tid, att gestalta stora tankar, spännande, gripande eller fångslande teman, poetisk lyster och kraft m.m. Ämnesplanen lyfter uttryckligen fram ”litterära verkningsmedel” som en viktig del av litteraturstudierna i svenska. Allt annat vore underligt eftersom litteratur just handlar om att skildra något på ett litterärt sätt, i stället för att t.ex. diskutera ett tema eller en idé. Författares särskilda litterära verkningsmedel har stor plats i *Litterära mästerverk genom tiderna*, och boken förtydligar dem genom att förklara dem på ett klagörande sätt, många gånger med hjälp av citat från verken i fråga. Det rör sig om poetiska stildrag, berättarteknik, förmåga att åskådliggöra handlingen, dramatisk teknik etc.

Det mänskliga. Ämnesplanen nämner två grundläggande perspektiv: det samhälleliga och det allmänmänskliga. Båda de aspekterna kommer givetvis fram i boken, även om orden sällan nämns explicit. Idén har varit att fånga de två aspekterna genom att fokusera på de mänskliga erfarenheter, tankar, upplevelser, föreställningar, känslor, idéer etc som litteraturen så ofta förmedlar. Och målet har varit att beskriva de upplevelserna, känslorna, tankarna o.d. så att eleverna berörs och inser det starka eller intressanta i dem samt det allmänmänskliga i dem och deras samspel med samhället. Eftersom målet har varit att nå fram till eleverna – att få dem att verkligen känna igen eller förstå litteraturens idéer, känslor etc – har det mänskliga perspektivet ett särskilt fokus. Det är bredvid det litterära och speciella med författare och verk viktigast i boken. Tankar om samhället, idéströmningar och litteraturhistoria genomsyrar givetvis hela boken och tar således stort utrymme, men intressantare ur ett gymnasieelevperspektiv är de frågor som berör oss såsom människor, vilka hjälper en att förstå sig själv och andra. Ämnesplanens inledande ord när det gäller skönlitteratur handlar just om det.

Klassisk litteratur utanför Europa och USA. Ca 50 sidor av läroboken, d.v.s. 10%, tar upp litteratur utanför Västerlandet. Det låter kanske inte så mycket, men i jämförelse med många andra böcker för gymnasiet – och akademisk nivå med för den delen – är det väldigt mycket. Ämnesplanen i svenska ger inga krav att behandla sådan litteratur, men läroplanen säger att elevens identitet ska kunna relateras till ”det globala”. Se mer längre fram under avsnittet om lärobokens urval och disposition.

Litteratur från Norge, Danmark, Island och Finland. Ca 50 sidor – även det ovanligt mycket i sådana här sammanhang – handlar om litteratur från våra nordiska grannfolk, som vi varit bundna vid av historien och tradition. Ämnesplanen nämner explicit litteratur från Norge och Danmark, och läroplanen nämner ”det nordiska” i samma avsnitt som ”det globala”. Se mer längre fram under avsnittet om lärobokens urval och disposition.

Jämn fördelning mellan epokerna. Det är en sanning med modifikation. 2/3 av boken behandlar litteraturen från 1700-talet och framåt. Men i jämförelse med många andra böcker för

gymnasiet står det mycket om litteraturen före upplysningstiden. Särskilt 1900-talet har fått minskat utrymme jämfört med många andra läroböcker. Det står ingenstans i ämnesplanen att litteraturen efter år 1900 ska ha särskild prioritet. Men det har också varit ett mål i sig att inte ge för mycket utrymme för 1900-talets litteratur, så att epoken blir mer överskådlig, d.v.s. att eleverna ska kunna få en känsla av seklet i dess helhet i stället för att drunkna i mängden författare och rörelser, inte minst svenska författare. Våldigt många lärare har nog erfarenheter av att behöva stressa igenom 1900-talets litteratur – med dess väldiga mängd sidor i läroboken. Jämfört med 1900-talet har de tidigare epokerna således fått stort utrymme, vilket har gett en ganska jämn fördelning mellan epokerna.

Många citat. För att en gymnasieelev ska kunna förstå det speciella med ett verk behövs förstås exemplifierande citat. Det finns i antologier o.d. Men jag har velat ge många citat i samband med det som förklaras eftersom jag är övertygad om att man måste se ett sådant exempel i direkt samband med det som förklaras för att förståelse ska skapas.

Språket är förstås i grunden sakligt. Men det har varit en målsättning att i boken skapa en personlig känsla. Det har dels gjorts genom att poängtera vad som gör verk bra och speciella, dels genom språket. Ibland står det explicit att ett drama är mycket spännande, en roman väldigt gripande, en dikt oerhört skön. Ibland finns det vändningar där texten rör sig direkt till läsaren. Ibland är det en känsla i språket som förhoppningsvis appellerar till eleverna. Avsikten är språket ska kännas levande och ledigt trots det självklart sakliga innehållet och att eleven ska känna att jag som har skrivit det verkligen menar något. Därigenom får innehållet och kunskapen mer betydelse; innehållet betyder något för oss människor, det är inte bara onödig sakkunskap om gamla dinosaurier.

Ett annat mål med språket är att det inte ska vara för enkelt och tillrättalagt. Av erfarenhet vet jag att eleverna klarar av ett normalt vuxet skriftspråkligt språkbruk, vare sig det står i dagstidningar, tidskrifter, webbartiklar, romaner, fackböcker, bloggar eller läroböcker. Det viktigaste vid utläring är att innehållet är förmedlat pedagogiskt och metodiskt, inte att språket är för enkelt. Språkkänslan får dock inte vara irriterande vid inläring; därför har onödiga fackuttryck utelämnats, och förklaringar av svåra ord finns genomgående.

Disposition epokvis. Se längre fram under rubriken om lärobokens disposition.

Layout. En för ”prälig” layout har undvikits, d.v.s. fullt med stora bilder, färgrika uppslag o.d. på bekostnad av text, det egentliga innehållet. Men för att hjälpa eleven med texten, som ibland kan vara mastig, finns bilder på i stort sett varje uppslag, tydliga rubriker, många citat och en bred marginal med stödord som visar det centrala innehållet (viktiga verk, centrala begrepp, litterära egenheter etc); dessutom anges författare i fetstil i början av det avsnitt där de behandlas. Det skapar ett luftigare intryck, det hjälper eleven att hitta i texten vid t.ex. omläsning och framför allt gör det inläring lättare.

Litteraturens förmåga att väcka liv i oss. Trots att texten i grunden är saklig har jag velat skapa känslan av att man läser om något som gjort det största intryck på människor och därigenom lyckats överleva tiden – något som väcker liv i oss människor, som det står i bokens inledning.

Att leva upp till ämnesplanens kunskapskrav och ett lustfyllt lärande

Högt ställda kunskapskrav kräver ett rätt avancerat arbetsmaterial

Litterära mästerverk genom tiderna är främst avsedd för elever på högskoleförberedande program, vars elever måste läsa kurserna *Svenska 1-3*. Emedan kunskapskraven för betyget A är högt ställda har jag avsiktligt hållit en rätt avancerad nivå. Fraser som ”utförligt redogöra ... formulerar välgrundade och nyanserade egna tankar” (*Svenska 1*), ”resonerar nyanserat ... diskuterar utförligt och nyanserat” (*Svenska 2*), ”kan göra en fördjupad, utförlig, träffsäker och nyanserad textnära litterär analys ... använder eleven med säkerhet ... väl valda belägg” (*Svenska 3*) avslöjar en klart hög nivå.

Rimligtvis måste varje elev ges möjlighet att uppnå betyg A genom undervisningen – med hjälp av lärarens förklaringar, läroböcker, annat arbetsmaterial, arbetsuppgifter, prov m.m. Läroboken bör vara till stor hjälp för den möjligheten. Av erfarenhet och övertygelse tror jag att elever blir mer intresserade, lär sig mer och får högre betyg av att arbeta med ett rätt avancerat material. Det är också min erfarenhet att eleverna finner det mer stimulerande – d.v.s. mer lustfyllt – att arbeta då.

Lustfyllt lärande

Ett mål med *Litterära mästerverk genom tiderna* är att boken ska kännas inspirerande, stimulerande och utmanande, helst för både lärare och elever. Det är därför innehållet är gediget och ibland ganska avancerat. Ett sådant material ger enligt mig incitament till ett livslångt lärande. Och det är – ifall det är skrivet på någorlunda rätt sätt – lustfyllt att läsa och arbeta med.

Förhoppningsvis inspirerar texten elever att bli författare, att läsa på egen hand eller att bara diskutera ett tema efter konfrontationen med t.ex. *Faust* eller Blixens *Syndafloden över Norderney*. Avsikten är att eleven ska känna något, vare sig p.g.a. en boks idéer, en spännande eller fruktansvärd handling, en poets sköna eller fascinerande stil eller kanske bara viljan att förstå det litteraturhistoriska sammanhanget.

En annan avsikt är att de gedigna men pedagogiskt klara genomgångarna av författare och verk ska göra arbetet med historiens författare och verk stimulerande. Många berättelser, dikter och författares språkbruk är fascinerande i sig, men målet har varit att lägga fram det på ett intresseväckande sätt, att verkligen visa på det speciella med verken och att öppna upp för alla de stora tankar, idéer, föreställningar, känslor och erfarenheter som gestaltas i litteraturhistoriens mästerverk. Förhoppningen är att arbetet då blir stimulerande.

Slutligen har jag velat att konfrontationen med författarna ibland ska kännas utmanande. En del författare har gestaltat högst obehagliga saker, t.ex. att Medea dödar sina barn. Men det är inte bara obehagligheter som är utmanande utan allt som får oss att reagera och tänka till, sådant som vi är ovana att konfronteras med, vare sig det gäller gestaltade idéer, känslor, erfarenheter eller rentav stildrag. Många gånger håller kanske läsaren med om det en författare skildrar, bara det att personen inte har tänkt på det, inte gjort det klart för sig eller riktigt brytt sig – men så står det där plötsligt, glasklart p.g.a. författarens gestaltningsförmåga, språkbruk och stil. Då har läsaren skakats om – och utmanats att fundera över ett fenomen. Mitt mål har varit att eleven genom läroboken ska få den känslan.

Sammantaget menar jag att den inspirerande känslan, det stimulerande arbetet och det ibland utmanande innehållet ger upphov till ett lustfyllt lärande, ett lärande som ger eleverna en smula

mening och insikt. Begreppet lustfyllt lärande svepte in i skolvärlden för ett antal år sedan och har kommit att betyda allt möjligt. Allt lärande kan omöjligen vara lustfyllt i betydelsen behagligt, underhållande och roligt. Men ett bra lärande – om man nu kan säga så – kan göra att eleven får grepp om något svårt, att det som studeras inte känns för främmande, att materialet ger dem en särskild känsla, det kan få eleven att känna mening eller att eleven får ökade insikter. Målet med *Litterära mästerverk genom tiderna* har varit att främja ett sådant lärande, att eleverna har lärt sig något som ger dem mening och att arbetet dithän har varit stimulerande. Ett sådant lärande kan vara lustfyllt samtidigt som det är ansträngande och rentav obehagligt. Lite som konfrontationen med skönlitteratur.

Jag blev t.ex. förstummad, svimfärdig och illamående över vändningarna och idéerna i ovan nämnda *Syndafloden över Norderney*. Det finns många liknande exempel. Och så några elevers bisarra reaktioner: dem som i korridoren lekte magisk teater á la *Stäppvargen* (jag vågade inte fråga om de sköt bilister eller vad), tuffingarna i ettan som till varje pris (trots mina varningar) skulle traggla igenom *Mörkerets hjärta* för att få träffa Kurtz, den rara tjejen som närmast grät när hon berättade om det gräsligt olyckliga innehållet i *Den allvarsamma leken*. Det är störtsköna upplevelser – men är de lustfyllda? Kanske, kanske inte, men förhoppningsvis kan sådana upplevelser vara del av ett meningsfullt och livslångt lärande.

Om lärobokens urval och disposition

Litterära mästerverk genom tiderna har några principer vad gäller innehållets urval och disposition.

- kronologisk uppläggning
- västerländsk, nordisk och svensk litteratur i centrum
- inget om muntlig litteratur
- litterär kvalitet, litteraturhistorisk betydelse och mänskliga insikter

Jag har valt en traditionell kronologisk disposition, och flera kapitel är ordnade efter länder och kulturer. Grundskälet är att det är enkelt och praktiskt. Det blir inte lika spretigt som t.ex. en genomgående tematisk ordning. Man får automatiskt ett antal teman ordnade för sig, nämligen trender och tidsbundna fenomen som romantik, realism, upplysning, grekisk dramatik, fransk-klassicism etc. Och de flesta lärare är utbildade efter en kronologisk mall. När det gäller länder, kulturer och epoker är det bra och användbara referenspunkter för studierna eftersom ett lands författare, en epoks texter, en kulturs skribenter har en på många sätt gemensam litterär och kulturell tradition. Det gör det enklare att förstå och studera. Ordning efter kronologi, länder, kulturer, epoker, genrer etc ska inte hindra en lärares fantasi och lust att plocka det han eller hon vill använda i en viss situation, t.ex. ett tematiskt arbete. *Litterära mästerverk genom tiderna* är medvetet skriven med rätt stor bredd just för att lärare ska kunna använda utvalda verk, inte för att allt som står ska tas upp i undervisningen. F.ö. är det roligt för lärare och elever att själva komma på teman i stället för att läroboken ska ordna det.

Boken har ett grundläggande västerländskt, nordiskt och svenskt perspektiv eftersom den är skriven för elever i svensk skola med Sveriges specifika kulturarv. Europeisk litteratur får således klart mest utrymme. Litteratur från andra kulturer och geografiska platser har ändå en

självklar del i boken. Ett sådant perspektiv följer följande avsnitt i läroplanens första kapitel.

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. /.../ Förtrogenhet med Sveriges kultur och historia samt det svenska språket ska befastas genom undervisningen i många av skolans ämnen. En trygg identitet och medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet stärker förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder. Skolan ska bidra till att elever får en identitet som kan relateras till inte bara det specifikt svenska utan också det nordiska, det europeiska och ytterst det globala. (*Läroplan för gymnasieskolan 2011, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen*, s 5. Boken finns att ladda ned gratis från Skolverkets hemsida.)

Vägen till förståelse (rubriken för avsnittet heter ”Förståelse och medmänsklighet”) går således enligt läroplanen genom förtrogenhet med det egna kulturarvet, i tur och ordning insikt i det svenska, nordiska, europeiska, globala (Sverige, Norden, Europa, Världen). Det kan kanske ifrågasättas, men nu står det där att ta hänsyn till.

Den historiska och kulturella situationen betyder för övrigt mycket mer än vissa kanske tror. Bara några mil söder om Sverige, i Tyskland, är det som man studerar om litteratur till den tyska abituren (studentexamen) väldigt annorlunda. Jag har aldrig sett en rysk eller saudiarabisk litteraturhistoria för gymnasiet men vågar svära på att de ser fullständigt annorlunda ut än i Sverige. Men det finns ett mycket mer konkret, praktiskt och verkligt skäl till perspektivet ovan. Svensk, nordisk och västerländsk historia och kultur är sammanbundet genom historiska processer och därmed levande verklighet för själva landet Sverige – hur global världen än har blivit på sistone.

Litteraturhistoriskt är det rätt uppenbart. Antik grekisk-romersk och västerländsk litteratur har stötts och blötts i Sverige i århundraden, och texter har översatts åtskilliga gånger – Homeros, Horatius, Dante, Shakespeare, Cervantes, Voltaire och många andra. Sådan litteratur känns mer hemmastadd i svenskt kulturklimat och kan framför allt läsas på svenska – av alla elever. Men hur mycket är översatt till svenska av Murasaki? En liten del av hennes bok om Genji, och dessutom från engelska i stället för japanska. Hur många klassiska dikter av arabiska medeltidspoeter är översatta? Extremt få. Detsamma gäller för oerhört många klassiker från Kina, Indien, Arabien, Turkiet och andra klassiska kulturområden. Persien har vi det bättre ställt med, men Hermelins översättningar är svåra att få tag på och halvt oläsbara för en gymnasieelev. I skolan ägnar vi oss åt i första hand västerländska klassiker p.g.a. den kulturella och historiska situationen och att de klassiska verken finns översatta till svenska. Nordisk litteratur har vidare ett särintresse p.g.a. den särskilda historiska och språkliga förbindelsen mellan länderna.

Det finns flera skäl att studera litteratur från andra geografiska områden än västerlandet, utöver det faktum att det ger ökad förståelse och ökat intresse för andra människor och kulturer. Det vidgar det egna perspektivet, det har funnits påverkan mellan de olika kulturernas litteraturer, och inte minst är litteratur från Asien, Afrika m.m. (vad man nu vill räkna till andra kulturer) bra, spännande och intressant. Där finns fullt med klassiker och mästerverk.

Flera sådana klassiker är bara bitvis översatta, om ens alls, eller väntar på modernare översättningar. Förhoppningsvis kan *Litterära mästerverk genom tiderna* sätta små frön när elever konfronteras med Ramayana, Abu Nuwas, Chikamatsu Monzeamon och många andra, något som jag antyder i bokens inledning. Brist på översättningar har tyvärr gjort att österländska diktare som Fuzuli, Baki, Nedim, Sauda, Baba, Tulsidas, Mira Bai, al-Khansa och flera andra bara är nämnda vid namn i boken.

I alla kulturer har det funnits muntlig litteratur. Än i våra tider finns det områden där muntligt berättande litteratur är levande. Sådan litteratur tas inte upp i *Litterära mästerverk genom tiderna*. Boken tar förstas upp litteratur som har sin grund i muntligt förmedlad litteratur och som sedermera har skrivits ned samt skriftlig litteratur som har påverkats av muntlig diktning, t.ex. Homeros, isländsk saga, Rolandsången och en del afrikansk 1900-talslitteratur. Men den behandlar inte ”rent” muntlig litteratur. Begreppet är problematiskt; skriver man ned en version av t.ex. en muntlig dikt, då är den ju fixerad i skrift, och något liknande sker om man läser om den i en handbok och förmedlar det i en ny handbok. Därmed står man inför en omöjlig uppgift: vad ska man i en handbok berätta om? Det finns enligt den muntliga litteraturens princip flera versioner av en dikt, ja det tycks finnas oändligt mycket att berätta om. Samtidigt kan man bara berätta om muntlig litteratur som existerar såsom muntlig i dag – de gamla versionerna är antingen bortglömda/förändrade eller har skrivits ned – och förmedlingen av den kunskapen sker genom skrift.

De främsta urvalskriterierna för boken är litterär kvalitet, litteraturhistorisk betydelse och litteratur som förmedlar viktiga mänskliga insikter. Vanligtvis är den litteraturhistoriska betydelsen i centrum i sådana här översiktsverk, men jag har valt att lägga mer fokus på de andra två perspektiven eftersom jag tycker att det är intressantare och klingar bättre ihop med ämnesplanen i svenska. Målet är att förmedla förståelse, bildning och smak – inte bara litteraturhistorisk sakkunskap.

Hur lärarhandledningen är ordnad

Efter lärarhandledningens två inledande kapitel (om skönlitteratur i ämnesplanen samt om lärobokens och lärarhandledningens innehåll) är varje kapitel fyllt av handledningsuppgifter som följer läroboken epok för epok. Uppgifter finns förstås inte för alla författare och verk utan för dem som det står relativt mycket om; lärobokens innehåll ska ju ligga till grund för uppgifterna.

Det görs inga detaljerade förslag hur arbetet med uppgifter ska läggas upp, t.ex. en rad lektioner eller arbete med ett tema. Skolor schemalägger alltför olika, och det vore synd att styra för mycket på bekostnad av lärares egen fantasi och erfarenheter. De handledningsuppgifter som ges är att se som inspirerande förslag. I *Litterära mästerverk genom tiderna* finns 30 sidor med frågor och uppgifter; en och annan uppgift där liknar uppgifterna (eller deluppgifter) i lärarhandledningen, men de allra flesta uppgifterna i handledningen har egen karaktär.

För att följa ämnesplanens utformning ligger fokus i handledningen på uppgifter som har att göra med ett mänskligt perspektiv, ett samhällsperspektiv och litterära verktygsmedel.

Handledningsuppgifterna är av olika karaktär beroende på vilka författare och verk som tas upp. Ibland ges förslag till ämnesövergripande uppgifter, ibland uppgifter av diskussionskaraktär, ibland större eller mindre teman, ibland relativt enkla uppgifter. I några undantagsfall har handledningsuppgifterna utformats på ett eget sätt. Men i stort sett varje handledningsavsnitt (författare, verk eller grupp av verk) är ordnat på följande bestämda sätt:

- En kort sammanfattning punktvis vad som står i läroboken om verket eller författaren.
- Förkunskaper – nämns i de fall särskilda förkunskaper kan behövas.
- Svårighetsgrad och underhållningsvärde (för gymnasieelev) – hur den litterära texten är att läsa. Idén är att ge eleven intrycket att verket är relativt lätt att läsa och ger god underhållning, så att de får en positiv inställning.
- Mänskligt perspektiv – sådant som har med individen att göra.
- Samhällsperspektiv – sådant som har med samhället och idéströmningar att göra.
- Litterära verkningsmedel.
- Övrigt – om andra synsätt är relevanta tas de upp här.
- Arbete med andra ämnen – tas upp i de fall det är aktuellt.
- Sammanfattning med tyngdpunkt på vad författaren/verket ger oss för insikter, kunskaper och litterär känsla; det är något som kan tas upp både före och efter handledningsuppgiften, d.v.s. efter att eleverna har läst om ett verk eller en författare i läroboken och som återkoppling efter att handledningsuppgiften har gjorts.